

Bożena Sowińska

Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy

PRACE DYPLOMOWE O CHARAKTERZE BADAWCZYM. PRZYGOTOWANIE KONCEPCJI BADAŃ

THE PREPARATION OF A CONCEPT FOR RESEARCH DIPLOMA THESIS

Panu Profesorowi za cenne
uwagi podczas pisania książki
„Poradnik dyplomanta”

Streszczenie: Ukończenie studiów i uzyskanie tytułu zawodowego (licencjata, inżyniera, magistra) związane jest z koniecznością stworzenia pracy dyplomowej. W literaturze metodologicznej można spotkać wiele rodzajów prac dyplomowych. Najczęściej podaje się następujący podział: prace o charakterze teoretycznym (oceniające praktykę w świetle literatury i monograficzne), prace o charakterze aplikacyjnym, prace o charakterze projektowym i prace o charakterze badawczym. Celem publikacji jest przedstawienie przygotowania koncepcji badań w pracach dyplomowych o charakterze badawczym. W pierwszym rozdziale przedstawiono etapy fazy koncepcyjnej procesu badawczego. W następnych omówiono po kolei wszystkie fazy: wybór tematu pracy (przedmiotu badań); określenie celów badań; sformułowanie problemów badawczych i/ewentualnie hipotez; wyłonienie zmiennych, ich wskaźników i kategorii (jeśli prowadzimy badania ilościowe); wybór metod, technik i narzędzi badawczych. W zakończeniu przedstawiono przykład koncepcji badań, którą student powinien oddać promotorowi do oceny przed podjęciem dalszych etapów tworzenia pracy dyplomowej (przygotowanie narzędzi badawczych, przeprowadzenie badań, opracowanie materiału badawczego i redagowanie tekstu pracy dyplomowej).

Abstract: Graduation and completion a university degree (Bachelor Degree, Engineer's degree, Master Degree) is connected with writing a diploma thesis. There are different kind of diploma thesis in methodological literature. Most frequently they are divided into several types: theoretical diploma thesis, applied diploma thesis, project diploma thesis and research diploma thesis. The objective of this publication is preparation of a concept for research diploma thesis. In the first of this article author shows stages of research process in preparation phase. In the second part of the analysis every step was discussed: the choice of theme (subject of research); the aims of the work, the wording of the research problem or hypothesis, show different variables and categories(if we perform a quantitative research); the choice of methods, research techniques and research tools. In conclusion the example of such concept of research is shown. The student should give this kind of document to the promoter before starting another stages: preparing research tools, conducting research, development research material and text editing).

Słowa kluczowe: praca dyplomowa, badania, proces badawczy

Key words: diploma thesis, research, research proces

Wprowadzenie

Praca dyplomowa (licencjacka, inżynierska, magisterska) jest dla studenta zwieńczeniem trudnego okresu studiów. Jej najważniejszy cel stanowi wykazanie się przez dyplomanta umiejętnością samodzielnego rozwiązywania problemów z wykorzystaniem teoretycznej wiedzy, którą nabył na studiach.

Istnieje wiele rodzajów prac dyplomowych. W literaturze najczęściej podaje się następujący podział: prace o charakterze teoretycznym (oceniające praktykę w świetle literatury i monograficzne), prace o charakterze aplikacyjnym, prace o charakterze projektowym i prace o charakterze badawczym. Te ostatnie będą przedmiotem zainteresowań w niniejszym artykule.

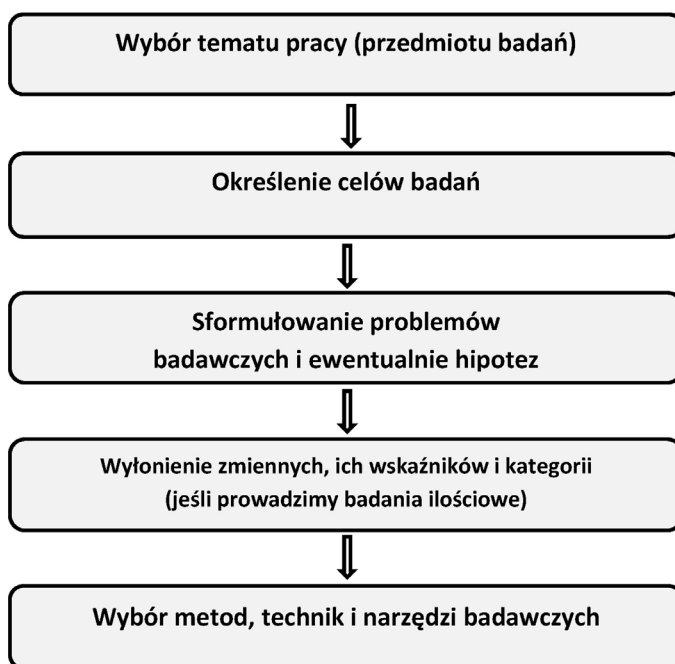
Decydując się na napisanie pracy o charakterze badawczym, student powinien wykazać się umiejętnością przeprowadzenia badań z zakresu jego kierunku studiów poprzedzonych studiami literaturowymi. Student powinien stworzyć własną koncepcję badań. Ponadto powinien wykazać się umiejętnością przedstawienia i interpretacji uzyskanych wyników badań oraz sformułowania wniosków.

Podjęcie decyzji odnośnie opracowania koncepcji pracy dyplomowej powinno być wspólnym obowiązkiem dyplomanta i promotora. Przygotowując ją, student powinien przestrzegać kolejności poszczególnych etapów jej tworzenia: przygotowanie koncepcji badań → przygotowanie narzędzi badawczych → przeprowadzenie badań → opracowanie materiału badawczego → redagowanie tekstu pracy dyplomowej. Każdy z tych etapów jest bardzo ważny w tworzeniu pracy dyplomowej, kończy się określonym rezultatem i nie można poszczególnych faz przestawiać bądź pomijać, np. nie możemy przeprowadzać badań, jeśli nie mamy przygotowanego narzędzia badawczego (np. kwestionariusza ankiety).

Pragniemy dodać, że niniejszy artykuł jest fragmentem przygotowanego do druku nowego wydania „Poradnika dyplomanta”.

1. Opracowanie koncepcji badań

Praca dyplomowa, szczególnie magisterska, ma charakter naukowy. Żaden z etapów jej tworzenia nie jest możliwy bez solidnie przygotowanej pierwszej fazy, tj. przygotowania koncepcji badań, która powinna być dla studenta swoistą przygodą intelektualną. Zwykle czynności dyplomanta składają się z następujących etapów:

Ryc. 1. Etapy fazy koncepcyjnej procesu badawczego

Źródło: B. Sowińska, *Poradnik dyplomanta kierunku studiów turystyka i rekreacja*, Bydgoszcz 2013, s. 25.

2. Wybór tematu pracy, ustalenie tytułu oraz wyłonienie słów kluczowych z tytułu

Rozpoczynając udział w seminarium dyplomowym, student powinien dokładnie zapoznać się z zainteresowaniami naukowymi swego promotora, to znaczy powinien upewnić się, czy chciałby pisać pracę z danego obszaru wiedzy. **Temat pracy** dyplomowej ustalają promotor ze studentem. Powinien być zgodny z kierunkiem i specjalnością studiów. Istnieje kilka sposobów ustalania tematów prac dyplomowych:

- tematy przygotowuje promotor, a studenci jedynie dokonują wyboru spośród kilku propozycji;
- studenci proponują tematy swoich prac; nie oznacza to bierności promotora przy ich ostatecznym ustalaniu, gdyż to on ponosi za nie odpowiedzialność;
- wskazuje się studentom ogólną problematykę seminarium, a w jej granicach każdy student poszukuje dla siebie najciekawszego tematu¹.

¹ A. Pułło, *Prace magisterskie i licencjackie*, Wyd. 4 zm., Warszawa 2006, s. 30–31.

Wybór tematu powinien być zgodny z zainteresowaniami dyplomanta. Nie powinno się go dokonywać pochopnie, w sposób przypadkowy, gdyż będzie on – przez co najmniej dwa semestry – przedmiotem zainteresowań studenta, a nie ma nic bardziej męczącego jak praca wykonywana z przymusu, bez zaangażowania i zainteresowania.

Wybór tematu powinien być rezultatem wzajemnego porozumienia i wspólnej decyzji promotora oraz studenta. Wybierając temat, warto kierować się następującymi wskazówkami:

- należy mieć na uwadze własne zainteresowania;
- starać się wybrać taki temat, aby jego realizacja podniosła kwalifikacje zawodowe dyplomanta;
- należy zabiegać o aplikacyjność pracy, czyli temat powinien być użyteczny;
- należy mieć ambicję robienia czegoś oryginalnego².

Następna czynność, jaka czeka dyplomanta, to ustalenie **tytułu pracy**. **Tematem** jest bowiem to, co stanowi przedmiot pracy³, natomiast **tytułem** – nazwa pracy nawiązująca do jej treści⁴.

Tab. 1. Tytuły prac dyplomowych i wyłonienie z tytułu słowa kluczowe

Tytuł pracy	Słowa kluczowe
Działalność w bractwie rycerskim jako forma spędzania wolnego czasu	- bractwo rycerskie - czas wolny
Wizerunek miasta jako element produktu turystycznego (analiza na przykładzie Torunia)	- wizerunek miasta - produkt turystyczny - Toruń
Obróbka obrazu w języku C	- język C, programowanie w języku C - obróbka obrazu, przetwarzanie obrazu
Instrumenty finansowe zarządzania ryzykiem w przedsiębiorstwie eksportowym	- instrumenty finansowe - zarządzanie ryzykiem - przedsiębiorstwo eksportowe

Źródło: przykłady zaczerpnięte z prac dyplomowych studentów WSG.

² B. Sowińska, *Poradnik dyplomanta kierunku studiów turystyka i rekreacja*, Bydgoszcz 2013, s. 26.

³ *Temat*, [w:] *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN. T-Ż*, S. Dubisz (red.), Warszawa 2006, s. 46.

⁴ *Ibidem*, s. 184.

Sformułowanie tytułu jest jednym z pierwszych etapów tworzenia pracy naukowej. Bez niego nie można dokonać sensownego wyboru literatury, nie można ustalić celów pracy. *Trudność w sformułowaniu tytułu pracy wynika z kilku stawianych jemu żądań: ma być krótki, językowo poprawny, informacyjnie nośny i jednocześnie poznawczo intrygujący, czyli – budujący określone u czytelnika (słuchacza) i autora tekstu pożądane nastawienie*⁵.

Po sformułowaniu tytułu pracy należy przystąpić do badań literaturowych. Studia nad literaturą powinny być odpowiednio ukierunkowane, selektywne – czyli zdobyta wiedza ma umożliwić studentowi kompetentne poruszanie się w obszarze tematu swojej pracy. Należy poznać nie tylko teorię, ale wyniki badań przeprowadzonych przez innych badaczy.

Właściwy, ukierunkowany dobór literatury ułatwi wyłonienie z tytułu pracy słów kluczowych (głównych pojęć), np.

3. Określenie celów badań

Ważną czynnością w fazie koncepcyjnej jest ustalenie **celów badań**. Tadeusz Pilch uważa, że *celem badań jest poznanie umożliwiające działanie skuteczne*⁶. Zatem cele badawcze będą to sformułowania (określenia) mówiące o tym, co chcemy zbadać, do czego mogą być przydatne wyniki naszych badań.

W literaturze metodologicznej możemy spotkać dwa podejścia do przedstawiania celów badań:

- podajemy cel badań, ale nie określamy jego kategorii;
- podajemy cel badań i określamy jego kategorie: cel poznawczy, teoretyczny i praktyczny.

Nie sposób badać wszystkiego jednocześnie. Student powinien, w porozumieniu z promotorem, wyznaczyć granice swoich badawczych zainteresowań, czyli powinien jasno sprecyzować – co chce zbadać.

Przystępując do określania celów, konieczne jest, aby student był zaznajomiony z literaturą dotyczącą tematu jego pracy dyplomowej, aby znał odpowiedni system pojęć. Nie można usiąść z pustą kartką papieru i wymyślić celów badawczych. Muszą one być osadzone w literaturze naukowej. Student powinien operować odpowiednimi pojęciami obowiązującymi w danej nauce, np. badając pomniki przyrody na jakimś obszarze, należy znać gatunki drzew, nie można wymyślić ich nazw. Ponadto w formułowaniu celów badawczych przydatne będą następują-

⁵ W. Zaczyński, *Poradnik autora prac seminaryjnych, dyplomowych i magisterskich*, Warszawa 1995, s. 45.

⁶ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wyd. 3 popr. i rozszerz., Warszawa 2010, s. 35.

ce określenia: „opisać”, „określić”, „porównać”, „przedstawić”, „ustalić”, „wykryć”, „z badać” itp.

Tab. 2. Przykłady celów badawczych

Tytuł pracy	Cel pracy
Działalność w bractwie rycerskim jako forma spędzania wolnego czasu	Zbadanie, czy przynależność do bractwa rycerskiego to atrakcyjny sposób spędzania czasu wolnego
Wizerunek miasta jako element produktu turystycznego (analiza na przykładzie Torunia)	Przedstawienie opinii, co sądzą o mieście jego mieszkańcy, co według nich można zmienić, by poprawić wizerunek miasta

Źródło: przykłady zaczerpnięte z prac dyplomowych studentów WSG.

4. Formułowanie problemów badawczych i hipotez

Kolejnym, bardzo ważnym etapem w fazie koncepcji badań jest formułowanie **problemów badawczych**. J. Sztumski twierdzi, że nawet najprostsze przedsięwzięcie badawcze nie jest możliwe bez określenia problemu, który chcemy zbadać; *problemem badawczym nazywamy to, co jest przedmiotem wysiłków badawczych, czyli to, co orientuje nasze przedsięwzięcia poznawcze*⁷. Natomiast zdaniem M. Łobockiego: *problemy badawcze to pytania, na które szukamy odpowiedzi na drodze badań naukowych*⁸. Problemy badawcze mają zatem postać pytań. Rozróżniamy dwa rodzaje:

- pytania rozstrzygnięcia – rozpoczynają się partykułą „czy”, odpowiedzią na nie może być „tak” lub „nie”, np. *Czy przynależność do bractwa rycerskiego jest główną formą spędzania wolnego czasu badanych?*;
- pytania dopełnienia – rozpoczynają się zwrotem „co”, „dlaczego”, „gdzie”, „ile”, „jak”, „jak jest”, „w jakim stopniu” itp.; są pytaniami twórczymi i wymagają szerszych odpowiedzi, np.: *Czym zajmują się członkowie w bractwie rycerskim?*

Istnieje wiele klasyfikacji problemów badawczych. J. Sztumski na przykład, biorąc za kryterium przedmiot, zakres i rolę, jaką one pełnią, wyróżnia problemy:

- a) teoretyczne i praktyczne,
- b) ogólne i szczegółowe,
- c) podstawowe i cząstkowe⁹.

⁷ J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Wyd. 6 zm. i uzup., Katowice 2005, s. 42.

⁸ M. Łobocki, *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Wyd. 7, Kraków 2009, s. 107.

⁹ J. Sztumski, op. cit., s. 52.

Tab. 3. Problemy główne i szczegółowe

Problem główny	Problemy szczegółowe
Jaki jest stopień zaangażowania się członków w działalność bractwa rycerskiego w czasie wolnym?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Od jak dawna badani są członkami bractwa rycerskiego? 2. Czy przynależność do bractwa rycerskiego jest główną formą spędzania wolnego czasu przez badanych? 3. Ile czasu tygodniowo członkowie przeznaczają na działalność w bractwie rycerskim? 4. Kiedy członkowie działają w bractwie rycerskim najbardziej aktywnie? 5. Czy badani spędzają czas wolny z członkami bractwa rycerskiego także poza spotkaniami i treningami? W jaki sposób? 6. Czym zajmują się członkowie w bractwie rycerskim? 7. Jakie umiejętności posiadają członkowie bractwa rycerskiego? 8. Jaki jest stopień aktywności członków w bractwie rycerskim? 9. Jakie formy aktywności proponowane przez bractwo rycerskie preferują badani? 10. Jakie imprezy historyczne w Polsce preferują członkowie bractwa rycerskiego? 11. Jak często badani uczestniczą w imprezach historycznych organizowanych w Polsce? 12. Jak często badani uczestniczą w imprezach organizowanych przez własne bractwo rycerskie? 13. Czy badani uczestniczyli w imprezach historycznych organizowanych za granicą? 14. Ile pieniędzy wydali członkowie na przedmioty związane z bractwem?
Jakie czynniki mają wpływ na wybór bractwa rycerskiego jako formy spędzania wolnego czasu?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Skąd badani czerpią wiedzę na temat bractw rycerskich działających w ich okolicy? 2. Co zainspirowało badanych do podjęcia decyzji o wstąpieniu do bractwa rycerskiego? 3. Czego poszukują badani w bractwie rycerskim? 4. Jakie pozytywne strony widzą członkowie w bractwie rycerskim? 5. Jakie negatywne strony widzą członkowie w bractwie rycerskim? 6. Czy członkostwo w bractwie rycerskim satysfakcjonuje badanych? 7. Czy działalność w bractwie rycerskim to dla badanych jedynie rozrywka? 8. Czy badani chcieliby otrzymywać korzyści finansowe za działalność w bractwie? 9. Czy badani poleciliby znajomym taką formę spędzania wolnego czasu? 10. Jaki jest stosunek badanych do szkół fechtunku i Gali Profesjonalnych Walk Rycerskich w Polsce? 11. Jakie są oczekiwania badanych wobec władz odnośnie działalności bractwa rycerskiego?

Źródło: S. Sadowska, *Działalność w bractwie rycerskim jako forma spędzania wolnego czasu*, praca magisterska, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy, 2013, kps.

Klasyfikacja J. Sztumskiego ma cechę, która pozwala badaczowi na uświadomienie sobie potrzeby ogarnięcia pytaniem badawczym generalnego celu badań (problem ogólny nazywany też głównym) oraz rozczłonkowanie go na maksymalną liczbę pytań szczegółowych, które będą wyczerpywać zakres pytania głównego i nie będą krzyżować się zakresem znaczeń i treścią. Niekiedy w badaniach wyłącza się jeden problem główny, a czasem dwa lub trzy.

5. Hipotezy badawcze

Po sformułowaniu problemów badawczych czeka studenta kolejny ważny etap w fazie koncepcyjnej, mianowicie ustalenie **hipotez**. M. Łobocki uważa, że *hipotezy stanowią stwierdzenia, co do których istnieje prawdopodobieństwo, że są trafną odpowiedzią na sformułowany uprzednio problem badawczy*¹⁰, czyli można stwierdzić, że hipoteza jest odpowiedzią na pytanie zawarte w problemie badawczym¹¹.

Tworzenie hipotez powinno być poprzedzone studiami piśmiennictwa. Jednak na tym etapie badań wiedza studenta jest niekompletna, często fałszywa z winy stroniczej literatury. Stąd też słuszny wydaje się zwyczaj nazywania hipotez w tej fazie badań – **hipotezami roboczymi**, które mają charakter pomocniczy, tymczasowy¹². Hipoteza robocza jest zawsze świadomie przyjętym przypuszczeniem lub założeniem, wymagającym potwierdzenia lub odrzucenia w wyniku badań, które student zamierza przeprowadzić.

Bywają prace, w których badacz wyłącza hipotezę ogólną, takie, gdzie formułuje się hipotezę główną i hipotezy szczegółowe, ale także takie, które nie mają ustalonych hipotez. Formułowanie hipotez nie zawsze jest bowiem konieczne, a w niektórych badaniach nawet niewskazane¹³. Są one konieczne w przypadku problemów badawczych dotyczących współzależności pomiędzy określonymi zmiennymi (zależnymi i niezależnymi). Natomiast w przypadku problemów badawczych, które dotyczą samego tylko opisu badanych faktów czy zjawisk, nie zachodzi konieczność formułowania hipotez roboczych, np. w przypadku badań opinii osób badanych w różnych sprawach¹⁴.

¹⁰ M. Łobocki, *Wprowadzenie...*, s. 127.

¹¹ J. Brzeziński, *Metodologia badań psychologicznych*, Warszawa 2004, s. 225.

¹² T. Pilch, T. Bauman, op. cit., s. 193.

¹³ J. Apanowicz, *Metodologia nauk*, Toruń 2003; M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2010, s. 28; M. Łobocki, *Wprowadzenie...*, s. 129.

¹⁴ M. Łobocki, *Wprowadzenie...*, s. 129.

6. Zmienne, ich wskaźniki i kategorie

Po sformułowaniu celu badań, problemów badawczych (ewentualnie hipotez) przyszedł czas na zastanowienie się, jakie zjawiska (właściwie ich cechy) student ma objąć swoimi badaniami. Musi on ustalić, jak zgromadzić informacje o pojedynczych właściwościach tego, co ma badać. Takie właściwości, czyli cechy badanej rzeczywistości, nazywamy **zmiennymi**. F.N. Kerlinger tak definiuje zmienną: *Zmienna jest własnością, która przybiera różne wartości*¹⁵.

W podręcznikach dotyczących metodologii wymienia się wiele odmian i rodzajów zmiennych. Zmienne możemy podzielić między innymi według tego, jak się one mają do siebie nawzajem oraz według tego, jak są kategoryzowane.

W pierwszym przypadku, jeżeli jakiemuś związkowi między zmiennymi nadajemy charakter przyczynowy, to wówczas mamy do czynienia ze **zmiennymi zależnymi i niezależnymi**. Jerzy Brzeziński twierdzi: *Zmienna, która jest przedmiotem naszego badania, której związku z innymi zmiennymi chcemy określić (wyjaśnić), nosi nazwę zmiennej zależnej. Natomiast zmienne, od których ona zależy, które na nią oddziaływają, noszą nazwę zmiennych niezależnych*¹⁶.

Natomiast w drugim przypadku – możemy powiedzieć, że zmienne przybierają określone wartości, które nazywamy **kategoriami**. Badacz może przyporządkować każdej zmiennej większą lub mniejszą liczbę kategorii, lecz nie mniejszą niż dwie, gdyż własność, która posiada tylko jedną wartość, byłaby stałą, a nie zmienną, np. zmienna „płeć” obejmuje dwie kategorie: żeńską i męską.

W naukach społecznych zjawiska (właściwości), które student ma badać, są z reguły niedostępne zmysłowej kontroli, czyli nie można ich zaobserwować, np. „motywy aktywności ruchowej uczniów klas I–III”. Dlatego w tego typu badaniach niezbędne są **wskaźniki**. *Wskaźnik to pewna cecha, zdarzenie lub zjawisko, na podstawie zajścia którego wnioskujemy z pewnością, bądź z określonym prawdopodobieństwem, bądź wreszcie z prawdopodobieństwem wyższym od przeciętnego, iż zachodzi zjawisko, jakie nas interesuje*¹⁷. Wskaźnikiem może być np.: wyraz twarzy ucznia, który mówi o jego zadowoleniu bądź nie z imprezy klasowej; dane zebrane za pomocą kwestionariusza ankiety; częstość korzystania z poszczególnych form turystyki itp.

¹⁵ J. Brzeziński, op. cit., s. 184.

¹⁶ Ibidem, s. 189–190.

¹⁷ S. Nowak, *Metodologia badań socjologicznych*, Warszawa 1970, s. 102.

Tab. 4. Przykłady zastosowania zmiennych zależnych i niezależnych

Problem szczegółowy: Jaka jest zależność pomiędzy płcią badanych a preferowaną formą aktywności w bractwie rycerskim?	
Zmienna niezależna: płeć badanych	Zmienna zależna: preferowane formy aktywności w bractwie rycerskim
Kategorie: <ul style="list-style-type: none"> • kobieta • mężczyzna 	Kategorie: <ul style="list-style-type: none"> • pokazy walk rycerskich • strzelanie z łuku lub kuszy • taniec dawny • hafciarstwo • gry i zabawy plebejskie (np. rzut podkową, oszczepem, toporem) • garncarstwo • organizowanie żywych lekcji historii • uczestnictwo w inscenizacjach historycznych i turniejach rycerskich • nauka fechtunku • płatnerstwo • szycie strojów historycznych • organizowanie festynów i jarmarków • organizowanie turniejów rycerskich • opieka nad obozowiskiem i przyrządanie potraw • inne
Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza ankiety	Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza ankiety

Źródło: opracowanie na podstawie: S. Sadowska, *Działalność w bractwie rycerskim jako forma spędzania wolnego czasu*, praca magisterska, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy, 2013, kps.

Tab. 5. Zastosowanie kategoryzacji zmiennych

Problem szczegółowy: Jakie były przyczyny wstąpienia badanych do bractwa?
Zmienna: przyczyny wstępowania do bractwa
Kategorie: <ul style="list-style-type: none"> • chęć podnieść / utrzymać swoją sprawności fizyczną • chęć uzyskać aprobatę i uznanie ze strony innych • potrzebując odreagować stres

- chcę zaimponować znajomym i rodzinie
- chcę przynależać do jakiejś grupy, poszukuję kontaktów towarzyskich
- realizuję swoje hobby, rozwijam swoje zainteresowania
- lubię realizować się społecznie
- potrzebuję ciekawej zabawy
- potrzebuję uzewnętrznić swoją osobowość, chcę, aby mnie zauważano
- inne

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza ankiety

Źródło: opracowanie na podstawie: S. Sadowska, *Działalność w bractwie rycerskim jako forma spędzania wolnego czasu*, praca magisterska, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy, 2013, kps.

7. Wybór metod, technik i narzędzi badawczych

W fazie koncepcyjnej procesu badawczego pracy dyplomowej student powinien ponadto ustalić, za pomocą jakiej **metody** (ewentualnie metod) ma zamiar przeprowadzić swoje badania. Metoda naukowa w badaniach społecznych pozwala określić zakres poznania danego zjawiska. Wiąże się to również z wyborem techniki i przygotowaniem narzędzia badawczego (ewentualnie narzędzi badawczych). Na przykład analizując cele i problemy badawcze, student dojdzie do wniosku, że najlepszą metodą, jaką może zastosować (biorąc również pod uwagę możliwości organizacyjne i czasowe) będzie sondaż diagnostyczny, a techniką – ankieta i wywiad. Zatem powinien przygotować dwa narzędzia: kwestionariusz ankiety i scenariusz wywiadu (rozmowy).

Pełne wyliczenie i szczegółowy opis metod badawczych stosowanych w pedagogice wymaga wszechstronnych studiów i miejsca. T. Pilch w książce „Zasady badań pedagogicznych” ograniczył się do wyliczenia najważniejszych:

- **Eksperyment pedagogiczny** – bada określony wycinek rzeczywistości. Metoda ta polega na wywołaniu lub tylko zmienianiu przebiegu procesów przez wprowadzenie do nich jakiegoś nowego czynnika i obserwowaniu zmian powstałych pod jego wpływem (np. wpływ rekreacji ruchowej na samopoczucie seniorów).
- **Monografia pedagogiczna** – przedmiotem jej badań są instytucje wychowawcze, a także instytucjonalne formy działalności wychowawczej, zjawiska społeczne, prowadzące do wnikliwego poznania struktury instytucji, zasad i efektywności działań wychowawczych oraz opracowania koncepcji ulepszeń prognoz rozwojowych.
- **Metoda indywidualnych przypadków** – to sposób badania polegający na analizie jednostkowych losów ludzi uczestniczących w określonych sytuacjach wychowawczych lub na analizie konkretnych zjawisk natury wychowawczej poprzez pryzmat jednostkowych biografii ludzkich z nastawie-

niem na opracowanie diagnozy przypadku bądź zjawiska w celu podjęcia działań terapeutycznych.

- **Metoda sondażu diagnostycznego** – to sposób gromadzenia wiedzy o cechach zjawisk społecznych, o opiniach i poglądach wybranych zbiorowości, o nasilaniu się i kierunkach rozwoju określonych zjawisk i wszelkich innych zjawiskach instytucjonalnie niezlokalizowanych, które posiadają znaczenie wychowawcze. Badania przeprowadza się w oparciu o specjalnie dobraną grupę reprezentującą populację generalną, w której badane zjawisko występuje¹⁸.

Z kolei M. Łobocki w książce „Metody i techniki badań pedagogicznych” zaproponował następujący podział metod: metoda obserwacji, metoda szacunkowa, eksperyment pedagogiczny, testy osiągnięć szkolnych, metoda socjometryczna, analiza dokumentów, metoda sondażu, metoda dialogowa (rozmowa) i metoda biograficzna, która ma dwie odmiany, tj. metodę monograficzną i metodę indywidualnych przypadków¹⁹. Jak sam autor podkreśla, przyjęty w książce podział metod jest umowny, odbiega niekiedy od podziału proponowanego dotychczas w pedagogice²⁰.

Z metodą badań związana jest **technika badań** – czyli sposób postępowania badawczego w ramach odpowiedniej metody badań naukowych. Niekiedy terminem tym określa się sam sposób gromadzenia materiałów naukowych, np.:

- ankieta,
- wywiad (skategoryzowany, nieskategoryzowany, jawny, ukryty, indywidualny, zbiorowy),
- obserwacja,
- badanie dokumentów,
- analiza treści,
- techniki projekcyjne²¹.

Natomiast z metodami i technikami w badaniach naukowych wiąże się problem **narzędzi badawczych** – służą do realizacji określonej techniki badawczej, np.:

- kwestionariusz ankiety,
- kwestionariusz wywiadu,
- dziennik obserwacji,
- dziennik badań.

¹⁸ T. Pilch, T. Bauman, op. cit., s. 70–84.

¹⁹ M. Łobocki, *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2009, s. 31.

²⁰ Ibidem, s. 9.

²¹ T. Pilch, T. Bauman, op. cit., s. 85–104.

Podsumowując powyższe rozważania, możemy stwierdzić, że wyróżnione pojęcia zachowują względem siebie określony stosunek zakresowy:

- **metoda** jest pojęciem najszerszym i nadrzędnym w stosunku do techniki i narzędzia badawczego;
- **technika badawcza** jest pojęciem podrzędnym wobec metody, a nadrzędnym w stosunku do narzędzia badawczego;
- **narzędzie badawcze** ma zakres najwęższy, jest pojęciem podrzędnym zarówno wobec pojęcia metody, jak i techniki badawczej²².

Przystępując do badań, student w pierwszej kolejności wybiera określoną metodę badawczą, następnie dobiera stosowną technikę, która w sposób jednoznaczny wyznacza narzędzie badawcze.

W piśmiennictwie omawiającym metody badań naukowych spotyka się rozmaite podziały metod, przy czym dokonane są one w oparciu o dowolne podstawy klasyfikacji. Zdarza się też, że to, co dla niektórych autorów jest techniką badawczą, dla innych stanowi metodę badawczą. Dlatego student w swojej pracy dyplomowej musi wyraźnie zaznaczyć, w oparciu o jaką literaturę będzie definiował takie pojęcia jak: metoda badawcza, technika i narzędzie badawcze. Aby mógł to uczynić, musi zapoznać się z podstawową literaturą dotyczącą metodologii badań, związaną z kierunkiem studiów.

Zakończenie

W artykule w sposób zwięzły i przystępny starano się przedstawić zagadnienia związane z tworzeniem przez studenta koncepcji badań naukowych, które będzie przeprowadzał w ramach swojej pracy dyplomowej. Wyniki swoich przemyśleń, popartych rzetelnymi studiami literatury, student przedstawia promotorowi w postaci koncepcji badań, która – zdaniem autorki – powinna wyglądać następująco:

Koncepcja badań¹²³

Tytuł pracy:

Bractwo rycerskie jako forma spędzania wolnego czasu

1. Cel pracy

Celem pracy jest zbadanie, czy przynależność do bractwa rycerskiego to atrakcyjny sposób spędzania wolnego czasu.

²² Ibidem, s. 72.

²³ S. Sadowska, *Działalność w bractwie rycerskim jako forma spędzania wolnego czasu*, praca magisterska, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy, 2013, kps.

2. Problemy badawcze

Problem 1: Jaki jest stopień zaangażowania się członków w działalność bractwa rycerskiego w czasie wolnym?

Problemy szczegółowe do pierwszego problemu głównego

- 1.1. Od jak dawna badani są członkami bractwa rycerskiego? (pyt. 1)
- 1.2. Czy przynależność do bractwa rycerskiego jest główną formą spędzania wolnego czasu przez badanych? (pyt. 2)
- 1.3. Ile czasu tygodniowo członkowie przeznaczają na działalność w bractwie rycerskim? (pyt. 3)
- 1.4. Kiedy członkowie działają najbardziej aktywnie? (pyt. 4)
- 1.5. Czy badani spędzają czas wolny z członkami bractwa także poza spotkaniami i treningami? W jaki sposób? (pyt. 5)
- 1.6. Czym zajmują się członkowie bractwa rycerskiego? (pyt. 6)
- 1.7. Jakie umiejętności posiadają członkowie bractwa rycerskiego? (pyt. 7)
- 1.8. Jaki jest stopień aktywności członków w bractwie? (pyt. 8)
- 1.9. Jakie formy aktywności proponowane przez bractwo rycerskie preferują badani? (pyt. 9)
- 1.10. Jakie imprezy historyczne w Polsce preferują członkowie bractwa rycerskiego? (pyt. 10)
- 1.11. Jak często badani uczestniczą w imprezach historycznych organizowanych w Polsce? (pyt. 11)
- 1.12. Jak często badani uczestniczą w imprezach organizowanych przez własne bractwo? (pyt. 12)
- 1.13. Czy badani uczestniczyli w imprezach historycznych organizowanych za granicą? (pyt. 13)
- 1.14. Ile pieniędzy wydają członkowie na przedmioty związane z bractwem? (pyt. 14)

Problem 2: Jakie czynniki mają wpływ na wybór bractwa rycerskiego jako formy spędzania wolnego czasu?

Problemy szczegółowe do drugiego problemu głównego

- 2.1. Skąd badani czerpią wiedzę na temat bractw rycerskich działających w ich okolicy? (pyt. 15)
- 2.2. Jakie były inspiracje członków decydujące o wstąpieniu do bractwa rycerskiego? (pyt. 16)
- 2.3. Jakie były przyczyny wstąpienia badanych do bractwa? (pyt. 17)
- 2.4. Jakie pozytywne strony widzą członkowie w bractwie rycerskim? (pyt. 18)
- 2.5. Jakie negatywne strony widzą członkowie w bractwie rycerskim? (pyt. 19)
- 2.6. Czy członkostwo w bractwie rycerskim satysfakcjonuje badanych? (pyt. 20)

- 2.7. Czy działalność w bractwie rycerskim to dla badanych jedynie rozrywka? (pyt. 21)
- 2.8. Czy badani chcieliby otrzymywać korzyści finansowe za działalność w bractwie? (pyt. 22)
- 2.9. Czy badani poleciliby znajomym taką formę spędzania wolnego czasu? (pyt. 23)
- 2.10. Jaki jest stosunek badanych do szkół fechtunku i Gali Profesjonalnych Walk Rycerskich w Polsce? (pyt. 24)
- 2.11. Jakie są oczekiwania badanych wobec władz odnośnie działalności bractwa rycerskiego? (pyt. 25)

3. Zmienne, ich kryteria i wskaźniki

1. Od jak dawna badani są członkami bractwa rycerskiego?

Zmienna: członkostwo w bractwie rycerskim.

Kategorie: ze względu na otwarty charakter pytania kategorie nie zostały wyróżnione.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 1).

2. Czy przynależność do bractwa rycerskiego jest główną formą spędzania wolnego czasu przez badanych?

Zmienna: przynależność do bractwa jako główna forma spędzania wolnego czasu.

Kategorie:

- zdecydowanie tak,
- raczej tak,
- raczej nie,
- zdecydowanie nie,
- trudno powiedzieć.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 2).

3. Ile czasu członkowie przeznaczają na działalność w bractwie rycerskim tygodniowo?

Zmienna: tygodniowy czas poświęcony na działalność w bractwie rycerskim.

Kategorie:

- do 1 godziny,
- od 2 do 4 godzin,
- od 5 do 6 godzin,
- od 7 do 8 godzin,
- od 9 do 10 godzin,
- powyżej 10 godzin.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 3).

4. Kiedy członkowie działają najbardziej aktywnie?

Zmienna: największa aktywność w bractwie

Kategorie:

- styczeń,
- luty,
- marzec,
- kwiecień,
- maj,
- czerwiec,
- lipiec,
- sierpień,
- wrzesień,
- październik,
- listopad,
- grudzień.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 4).

5. Czy badani spędzają czas wolny z członkami bractwa także poza spotkaniami i treningami? W jaki sposób?

Zmienna: czas spędzony z członkami poza treningami.

Kategorie:

- tak,
- nie.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 5).

6. Czym zajmują się członkowie bractwa rycerskiego?

Zmienna: zajęcia członków w bractwie rycerskim.

Kategorie: ze względu na otwarty charakter pytania kategorie nie zostały wyróżnione.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 6).

7. Jakie umiejętności posiadają członkowie bractwa rycerskiego?

Zmienna: umiejętności posiadane przez członków bractwa.

Kategorie: ze względu na otwarty charakter pytania kategorie nie zostały wyróżnione.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 7).

8. Jaki jest stopień aktywności członków w bractwie?

Zmienna: stopień aktywności członków w bractwie rycerskim.

Kategorie:

- Jestem organizatorem wszystkich przedsięwzięć w bractwie, na mnie skupiają się najważniejsze czynności.
- Jestem bardzo aktywnym pomocnikiem, niektóre przedsięwzięcia jestem w stanie poprowadzić samodzielnie.
- Chętnie wykonuję zasadnicze czynności, o które nikt mnie nawet nie musi prosić.
- Wykonuję tylko niektóre czynności, jeśli się mnie o to poprosi.
- Nie udzielam się w bractwie, wolę przyglądać się, jak inni działają.
- Inne.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 8).

9. Jakie formy aktywności proponowane przez bractwo rycerskie preferują badani?

Zmienna: preferowane formy aktywności członków w bractwie rycerskim.

Kategorie:

- pokazy walk rycerskich,
- strzelanie z łuku lub kuszy,
- taniec dawny,
- hafciarstwo,
- gry i zabawy plebejskie (np. rzut podkową, oszczepem, toporem),
- garncarstwo,
- organizowanie żywych lekcji historii,
- uczestnictwo w inscenizacjach historycznych i turniejach rycerskich,
- nauka fechtunku,
- płatnerstwo,
- szycie strojów historycznych,
- organizowanie festynów i jarmarków,
- organizowanie turniejów rycerskich,
- opieka nad obozowiskiem i przyrządzanie potraw,
- inne.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 9).

10. Jakie imprezy historyczne w Polsce preferują członkowie bractwa rycerskiego?

Zmienna: imprezy historyczne preferowane przez badanych.

Kategorie:

- inscenizacja bitwy pod Grunwaldem,
- inscenizacja oblężenia Malborka,
- turniej rycerski w Golubiu-Dobrzyniu,
- turniej rycerski w Liwie,

- inscenizacja bitwy pod Koronowem,
- festyn archeologiczny w Biskupinie,
- turniej rycerski na zamku w Nidzicy,
- festiwal Słowian i Wikingów (Wolin),
- inscenizacja oblężenia Zamku (Toruń),
- inne.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 10).

11. Jak często badani uczestniczą w imprezach historycznych organizowanych w Polsce?

Zmienna: częstość uczestnictwa w imprezach historycznych w Polsce

Kategorie:

- raz w roku,
- od 2 do 4 razy w roku,
- od 5 do 7 razy w roku,
- od 8 do 10 razy w roku,
- powyżej 10 razy w roku,
- wcale.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 11).

12. Jak często badani uczestniczą w imprezach organizowanych przez własne bractwo?

Zmienna: częstość uczestnictwa w imprezach organizowanych przez bractwo.

Kategorie:

- raz w roku,
- od 2 do 4 razy w roku,
- od 5 do 7 razy w roku,
- od 8 do 10 razy w roku,
- powyżej 10 razy w roku,
- wcale.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 12).

13. Czy badani uczestniczyli w imprezach historycznych organizowanych za granicą?

Zmienna: uczestnictwo w imprezach historycznych za granicą.

Kategorie:

- tak,
- nie.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt.13).

14. Ile pieniędzy wydają członkowie na przedmioty związane z bractwem?

Zmienna: wydatki członków związane z bractwem.

Kategorie:

- mniej niż 300 zł,
- od 300 do 500 zł,
- od 501 do 1000 zł,
- od 1001 do 2000 zł,
- od 2001 do 3000 zł,
- powyżej 3000 zł – proszę podać przybliżoną kwotę.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 14).

15. Skąd badani czerpią wiedzę na temat bractw rycerskich działających w ich okolicy?

Zmienna: wiedza badanych o bractwie rycerskim.

Kategorie:

- z prasy,
- z radia,
- z telewizji,
- z ulotki lub plakatu promujących imprezę,
- z internetu,
- od znajomych i rodziny,
- jako widz uczestniczyłem w imprezie,
- inne.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 15).

16. Jakie były inspiracje członków decydujące o wstąpieniu do bractwa rycerskiego?

Zmienna: czynniki inspirujące wstąpienie do bractwa rycerskiego

Kategorie:

- gry fabularne RPG,
- gry komputerowe o tematyce średniowiecznej,
- filmy i/lub literatura fantastyczna,
- zainteresowanie historią średniowiecza (fachowa literatura i filmy, wykłady i prelekcje),
- podobne zainteresowania moich znajomych,
- uczestnictwo w wydarzeniach plenerowych (np. obejrzana inscenizacja bitwy),
- specyficzny „rycerski klimat”, życie codzienne w średniowieczu, etos rycerski,
- inne, jakie.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 16).

17. Jakie były przyczyny wstąpienia badanych do bractwa?

Zmienna: przyczyny wstępowania do bractwa.

Kategorie:

- chcę podnieść / utrzymać swoją sprawności fizyczną,
- chcę uzyskać aprobatę i uznanie ze strony innych,
- potrzebuję odreagować stres,
- chcę zaimponować znajomym i rodzinie,
- chcę przynależać do jakiejś grupy, poszukuję kontaktów towarzyskich,
- realizuję swoje hobby, rozwijam swoje zainteresowania,
- lubię realizować się społecznie,
- potrzebuję ciekawej zabawy,
- potrzebę uzewnętrznić swoją osobowość, chcę, aby mnie zauważano,
- inne.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 17).

18. Jakie pozytywne strony widzą członkowie w bractwie rycerskim?

Zmienna: pozytywne strony bractwa rycerskiego.

Kategorie:

- uzyskanie powszechnego uznania ze strony rodziny, władz miasta, widzów,
- uzyskanie szacunku wśród innych rycerzy,
- możliwość rozwoju własnych zainteresowań,
- jest to sposób na ciekawe spędzanie wolnego czasu, odmienne niż moich znajomych,
- możliwość zarobku,
- spotkania z ciekawymi ludźmi,
- możliwość wyjazdu na turnieje i inscenizacje,
- rozwój aktywności fizycznej,
- możliwość nauczenia się czegoś nowego od innych,
- nauka samodyscypliny,
- staję się bardziej otwarty, odważny,
- inne.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 18).

19. Jakie negatywne strony widzą członkowie w bractwie rycerskim?

Zmienna: negatywne strony bractwa rycerskiego.

Kategorie:

- jest to drogie hobby,
- jest to czasochłonne i wymaga sporego poświęcenia,
- jeśli jest zachowana hierarchia w bractwie, jedni czują się lepsi od innych,

- nie z każdym można się dogadać,
- istnieje rywalizacja między członkami w kwestii ubioru lub uzbrojenia,
- można łatwo nabawić się kontuzji,
- za dużo wymaga się od członków, powinna być to tylko przyjemność, a nie „praca”,
- na niektórych imprezach historycznych za bardzo rygorystycznie podchodzi się do ubioru,
- inne.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 19).

20. Czy członkostwo w bractwie rycerskim satysfakcjonuje badanych?

Zmienna: satysfakcja z przynależności do bractwa.

Kategorie:

- zdecydowanie tak,
- raczej tak,
- raczej nie,
- zdecydowanie nie,
- trudno powiedzieć.

Wskaźnik: Dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 20).

21. Czy działalność w bractwie rycerskim to dla badanych jedynie rozrywka?

Zmienna: bractwo rycerskie jako rozrywka.

Kategorie:

- zdecydowanie tak,
- raczej tak,
- raczej nie,
- zdecydowanie nie,
- trudno powiedzieć.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 21).

22. Czy badani chcieliby otrzymywać korzyści finansowe za działalność w bractwie?

Zmienna: otrzymywanie korzyści finansowych.

Kategorie:

- zdecydowanie tak,
- raczej tak,
- raczej nie,
- zdecydowanie nie,
- trudno powiedzieć.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 22).

23. Czy badani poleciliby znajomym taką formę spędzania wolnego czasu?

Zmienna: polecenie uczestnictwa w bractwie rycerskim znajomym jako formę spędzania wolnego czasu.

Kategorie:

- tak,
- nie.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 23).

24. Jaki jest stosunek badanych do szkół fechtunku i Gali Profesjonalnych Walk Rycerskich w Polsce?

Zmienna: stosunek badanych do szkół fechtunku i Gali Profesjonalnych Walk Rycerskich w Polsce.

Kategorie: ze względu na otwarty charakter pytania kategorie nie zostały wyróżnione.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 24).

25. Jakie są oczekiwania badanych wobec władz odnośnie działalności bractwa rycerskiego?

Zmienna: oczekiwania wobec władz odnośnie działalności bractwa rycerskiego.

Kategorie: ze względu na otwarty charakter pytania kategorie nie zostały wyróżnione.

Wskaźnik: dane zebrane za pomocą kwestionariusza (pyt. 25).

Bibliografia

- Apanowicz J., *Metodologia nauk*, Toruń 2003
- Brzeziński J., *Metodologia badań psychologicznych*, Warszawa 2004.
- Dubisz S. (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego PWN. T-Ż*, Warszawa 2006.
- Łobocki M., *Metody i techniki badań pedagogicznych*, Kraków 2009.
- Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Wyd. 7, Kraków 2009.
- Nowak S., *Metodologia badań socjologicznych*, Warszawa 1970.
- Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych. Strategie ilościowe i jakościowe*, Wyd. 3 popr. i rozszerz., Warszawa 2010.
- Pułło A., *Prace magisterskie i licencjackie*, Wyd. 4 zm., Warszawa 2006.
- Sadowska S., *Działalność w bractwie rycerskim jako forma spędzania wolnego czasu*, praca magisterska, Wyższa Szkoła Gospodarki w Bydgoszczy, 2013, kps.
- Sowińska B., *Poradnik dyplomata kierunku studiów turystyka i rekreacja*, Bydgoszcz 2013.
- Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Wyd. 6 zm. i uzupeł., Katowice 2005.
- Zaczyński W., *Poradnik autora prac seminaryjnych, dyplomowych i magisterskich*, Warszawa 1995.